

Tetramorfs: Simbolika un nozīme

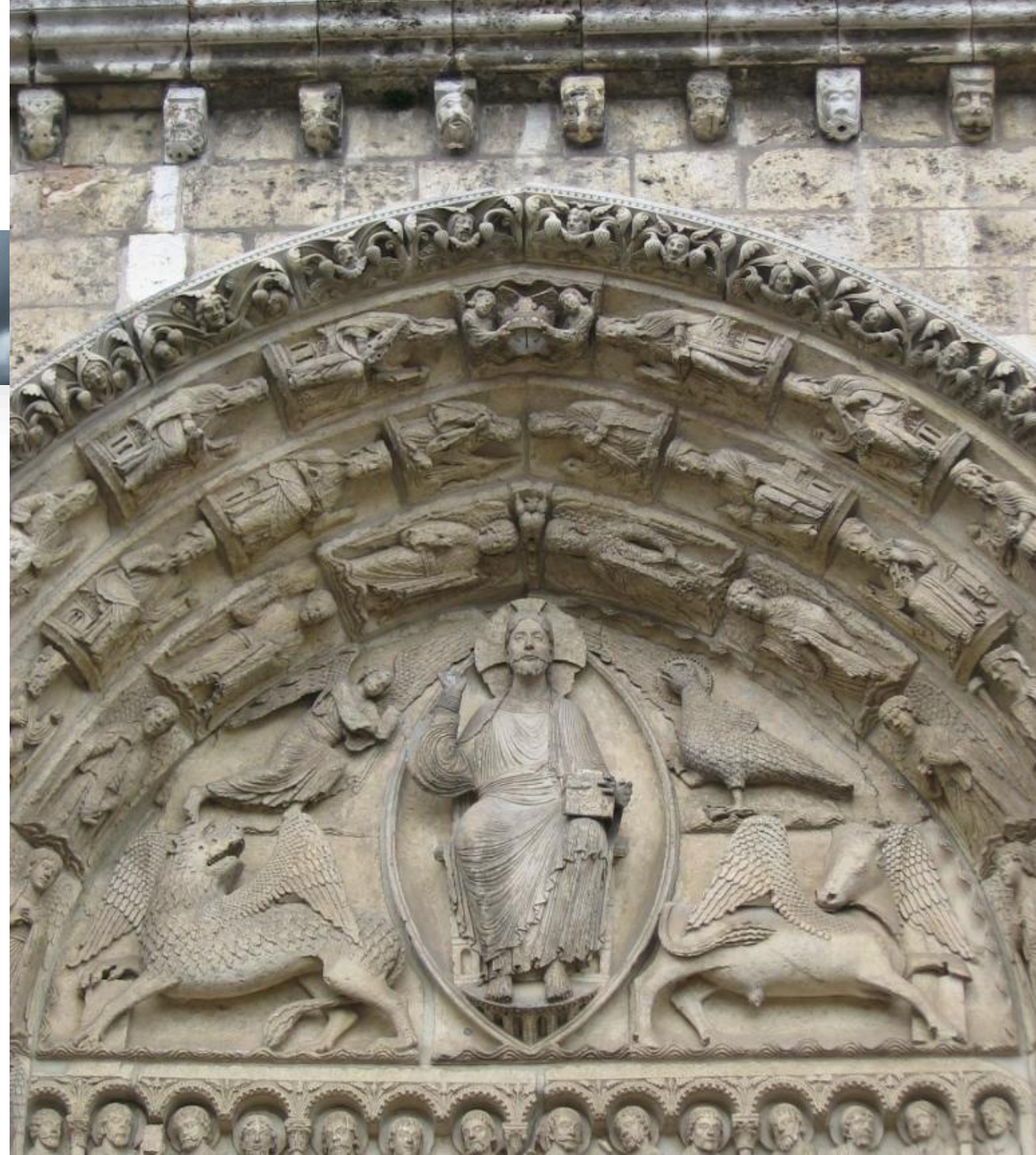
Kristīgās ikonogrāfijas un mistikas simbols

Kas ir Tetramorfs?

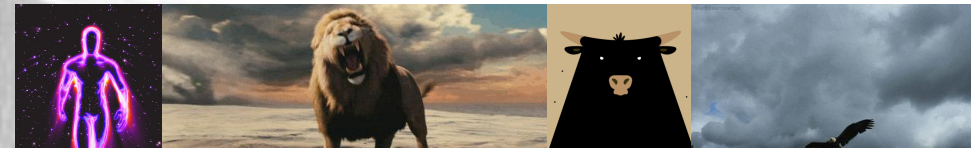

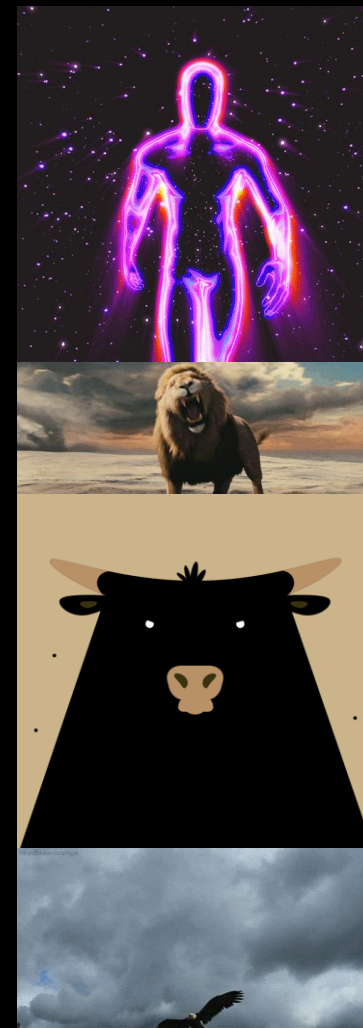
- Tetramorfs(no grieķu valodas 'tetra' – četri un 'morphē' – forma) ir simbolisks attēlojums ar četriem radījumiem.
- Bieži sastopams kristīgajā mākslas ikonogrāfijā.
- Attēlo četrus evaņģēlistu simbolus: cilvēku, lauvu, vērsi un ērgli.

Tetramorfa izcelsme un Bībeles saknes

- Sakņojas Vecajā Derībā, īpaši pravieša Ecehiēla vīzijā (Ecehiēla 1:4–10): četras dzīvās būtnes ar cilvēka, lauvu, vērša un ērgļa sejām.
- Atklāsmes grāmata (4:6–8) apraksta līdzīgu vīziju, kur radības slavē Dievu mūžīgi.
- Kristietībā šie simboli tika saistīti ar četriem evaņģēlistiem.

Abraham Bloemaert
1566/1651
The Four Evangelists
1612-1615
179 x 227,3 cm a./e.

Četru evaņģēlistu simbolika

- Matejs – cilvēks vai eņģelis: simbolizē Jēzus cilvēcību un iemiesošanos.
- Marks – lauva: attēlo Jēzus karalisko spēku un augšāmcelšanos.
- Lūka – vērsis: simbolizē upuri, kalpošanu un Jēzus ciešanas.
- Jānis – ērglis: apzīmē garīgumu un Jēzus dievišķību.

Tetramorfs mākslā un arhitektūrā

Glezniecībā ļoti bieži katram evaņģēlistam blakus atainoja viņa metaforisko simbolu.

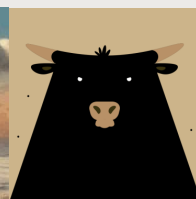
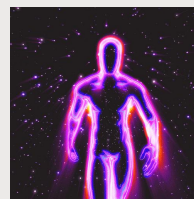

Tetramorfs mākslā un arhitektūrā

Ļoti bieži sastopams - baznīcu mozaīkās, vitrāžās, freskās un grāmatu iluminācijās.

Kopš agrinās kristietības laika Tetramorfs ļoti bieži ir sastopams baznīcu mozaīkās un freskās

Briges un Šartras katedrāļu timpanonu fragmenti.

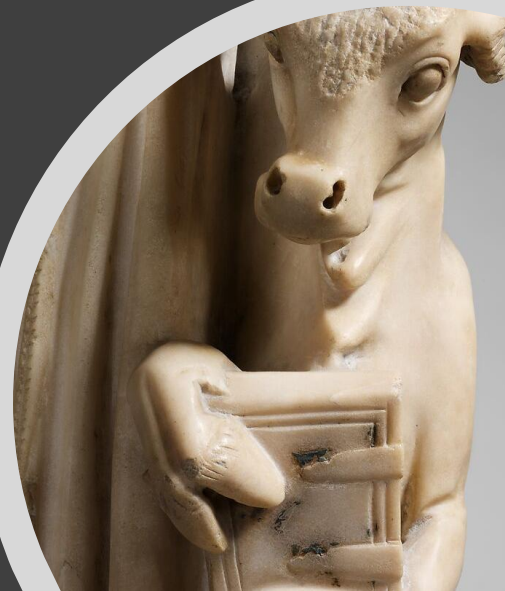
Svarīgi saprast, ka viduslaiku cilvēkam tas nebija vienkārši dekoratīvs simbols. Tas nozīmēja - Kristus ir Visuma centrs, bet četri evaņģēliji izplatās uz visām pasaules pusēm.

Tetramorfs šeit darbojas kā kosmiska karte.

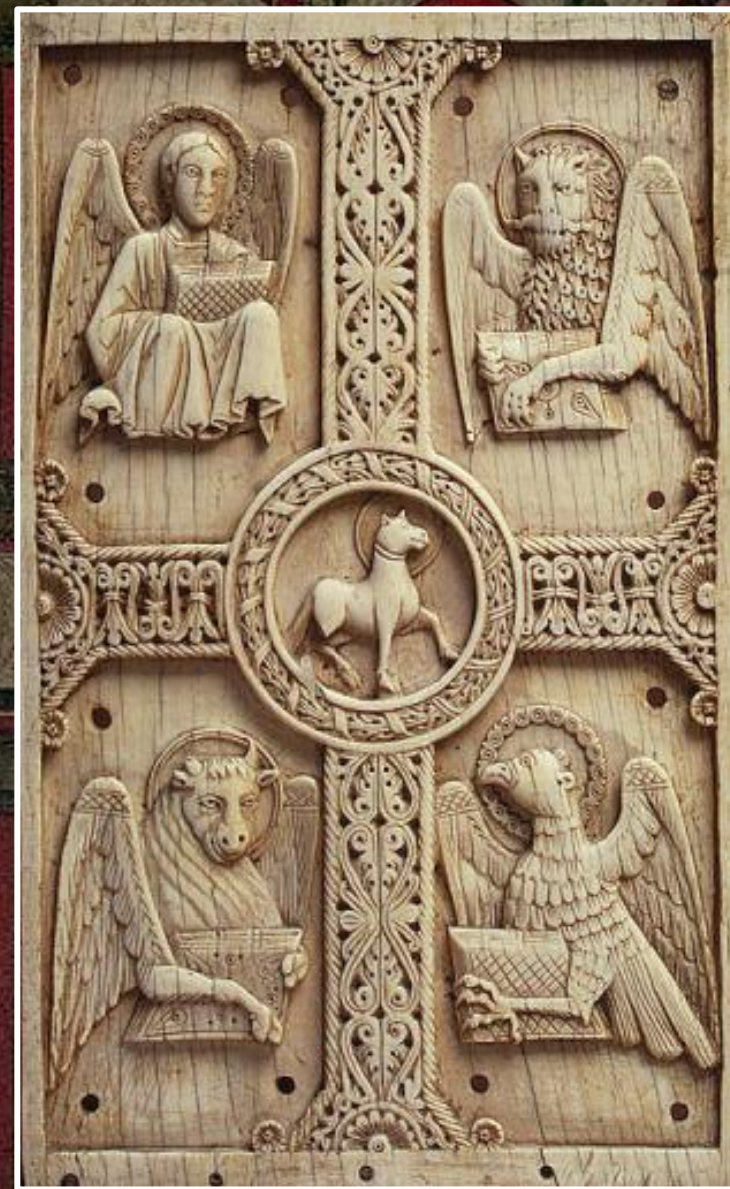

Pilastrs (Tetramorfs) no kanceles parapeta ar evaņģēlistu simboliem" tika radīts ap 1302.–1310. gadu Džovanni Pizāno (Giovanni Pisano) darbnīcā, kurš bija viens no ievērojamākajiem vēlīnās gotikas perioda itāļu tēlniekiem un arhitektiem.

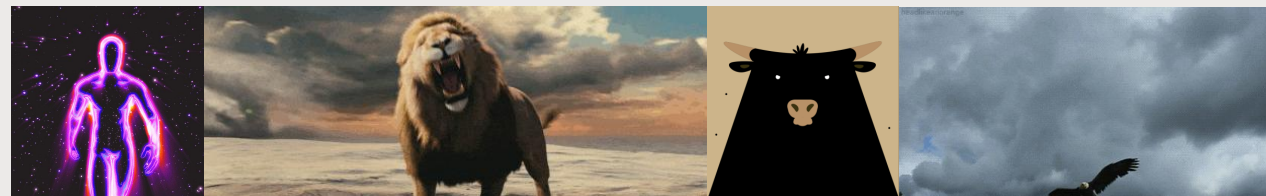
Tetramorfs mākslā un arhitektūrā

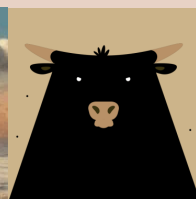
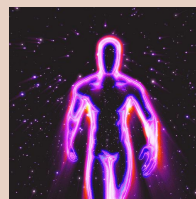
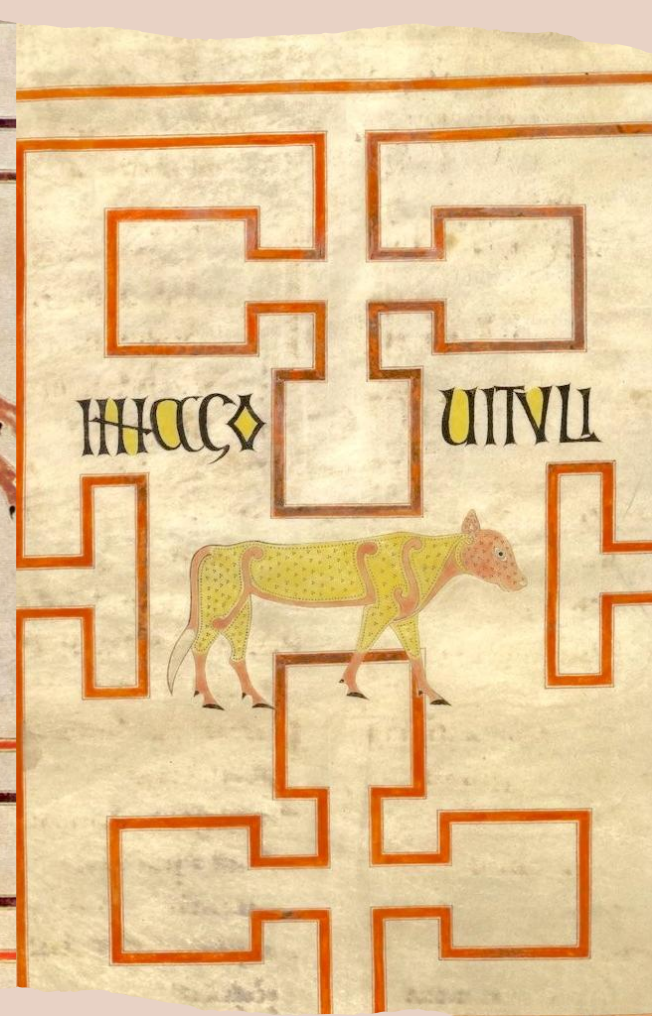
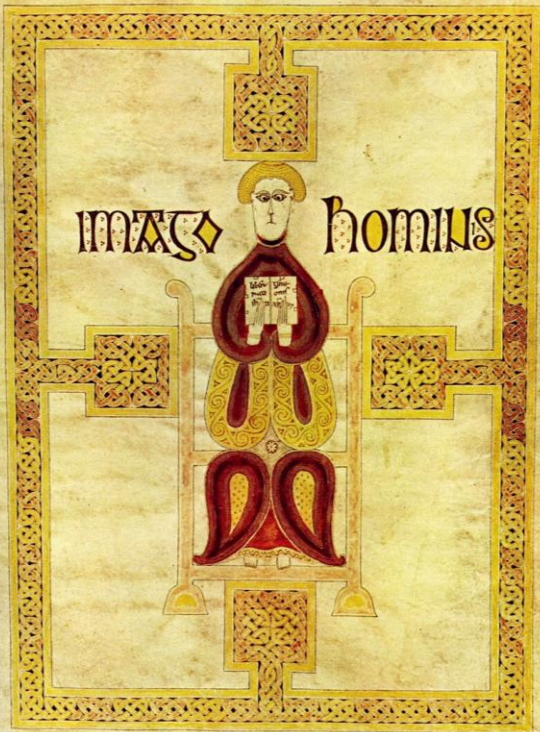

Lietiškā māksla

(*Book of Hours*) — privāta lūgšanu grāmata, kas paredzēta ikdienas dievkalpojumiem un personīgai meditācijai. To pasūtīja Francijas karaliene Anna no Bretaņas, un to no 1503. līdz 1508. gadam iluminēja franču galma mākslinieks Jean Bourdichon.

Tetramorfs mākslā un arhitektūrā

Sastopams - baznīcu mozaīkās, vitrāžās, freskās un grāmatu iluminācijās.

Viduslaiku manuskriptos Tetramorfs simbolizē evaņģēliju spēku.

Tetramorfs mākslā un arhitektūrā

Islāma tradīcijā arī ir kaut kas pārsteidzoši līdzīgs, tomēr tas nav kristīgais tetramorfs. Attēls nāk no persiešu-islāma kosmoloģiska manuskripta, kur attēloti tā sauktie: "Četri pasaules balstītāji" (*Four Carriers of the Firmament*). Redzami: eņģelis (cilvēks), lauva, vērsis, putns (parasti grifs vai milzu plēsīgais putns, dažkārt interpretēts kā ērglis vai grifs).

Tetramorfs mākslā un arhitektūrā

Sv. Marka bazilika Venēcijā — ir viena no vietām Eiropā, kur tetramorfa simbolika ir sastopama gandrīz visur, lai gan ne vienmēr vienā kompozīcijā.

Tā nav nejaušība. Bazilika ir veltīta apustulim Markam, kura simbols ir spārnotais lauva.

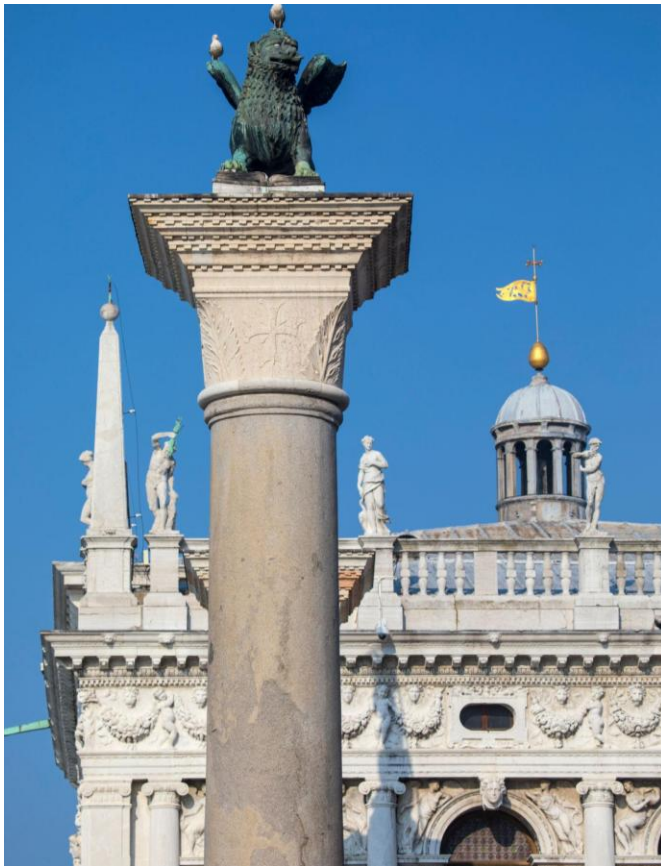
Tetramorfs mākslā un arhitektūrā

Sv. Marka bazilik Venēcijā – Tetramorfa simboli rotā gan katedrāles ārpusi, gan iekšpusi, gan altārus.

AEQ3 SVB·OBSCVRIS·

Venēcija

No tetramorfa līdz Venēcijas ģerbonim

Tetramorfā lauva ir evaņģēlista Marka simbols.

Jau kopš agrīnās kristietības Marks tika saistīts ar lauvu, jo viņa evaņģēlijs sākas ar saucēja balsi tuksnesī, ko baznīctēvi interpretēja kā lauvas rēcienu.

Kad 828. gadā Venēcijā tika nogādātas Svētā Marka relikvijas, Marks kļuva par pilsētas debesu aizbildni.

Līdz ar to viņa simbols — spārnotais lauva — kļuva arī par Venēcijas simbolu.

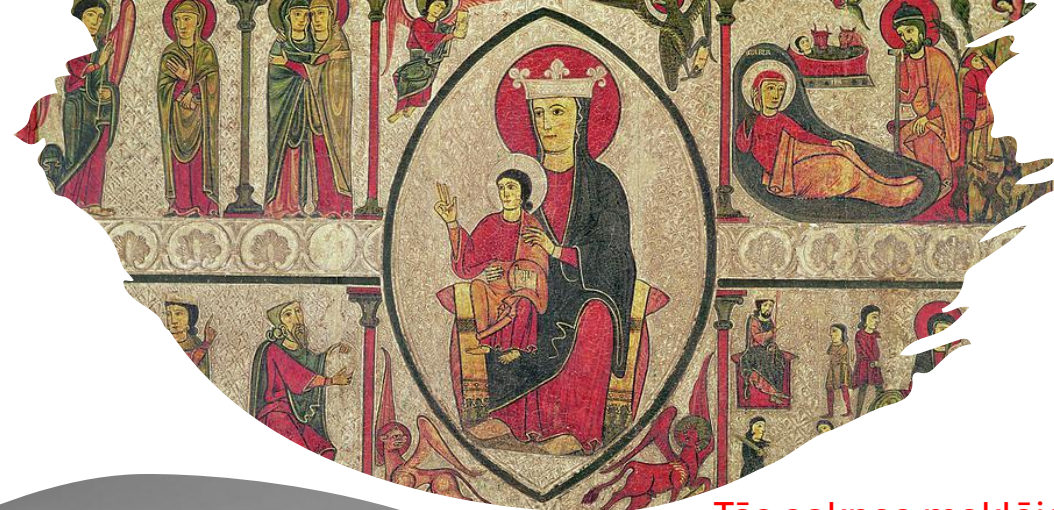

Svētā Marka bazilika ir īpaša ar to, ka tajā sastopas:

- Romas kristietība;
- Bizantijas impērijas māksla;
- austrumu simbolisms;
- rietumu teoloģija.

Tāpēc tetramorfa tēli šeit bieži izskatās daudz senāki nekā gotikā. Dažās mozaīkās var sajust gandrīz tiešu saikni ar Ecehiēla vīziju, kurā četri spārnoti debesu dzīvnieki nes Dieva godību.

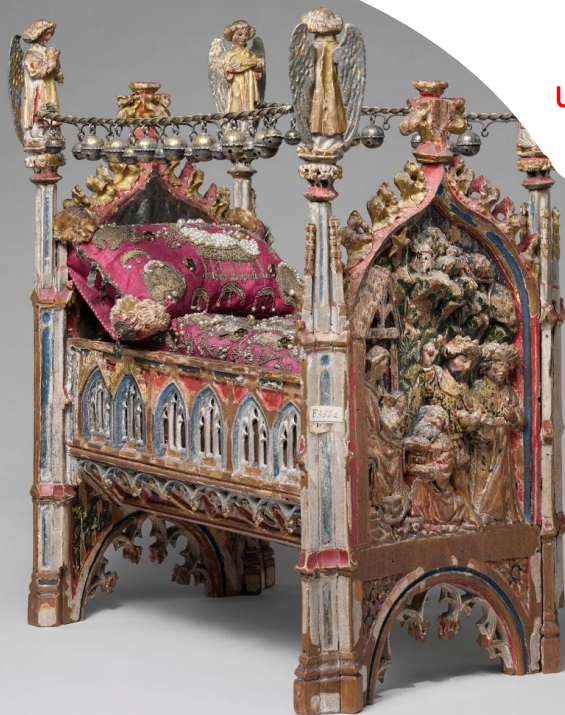

"Matej, Mark, Lūkas un Jāni" jeb "Melnais Paternosters"

ir angļu bērnu gulētiešanas lūgšana un bērnu
dziesmiņa.

Tās saknes meklējamas
vēlajos viduslaikos,
un tajā tiek piesaukti četri
evaņģēlisti, lai sargātu
bērnu miega laikā.

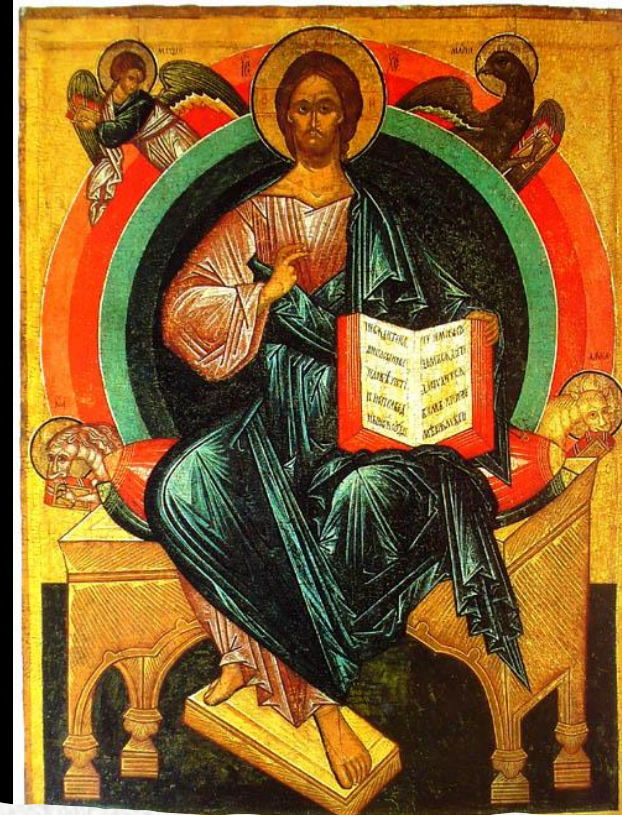
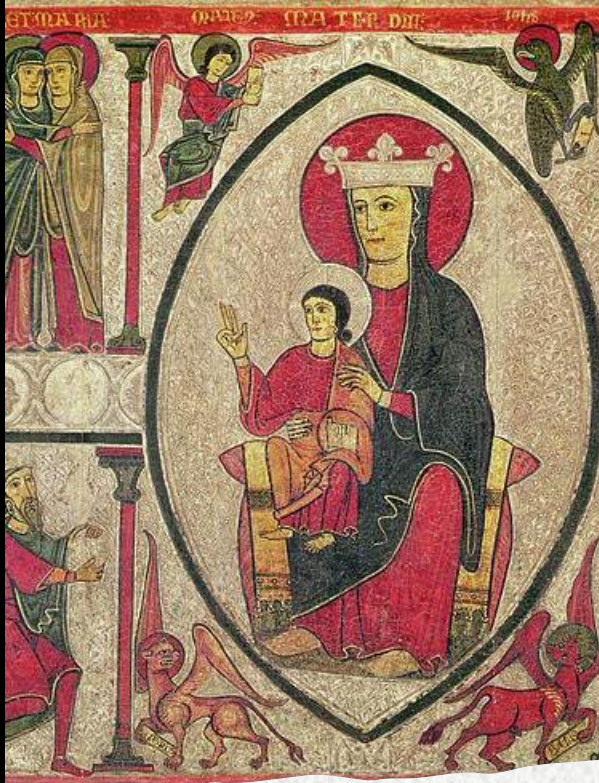

*Matthew, Mark, Luke and John,
Bless the bed that I lie on.
Four corners to my bed,
Four angels round my head.
One to watch and one to pray,
And two to bear my soul away.*

Agrākā saglabājusies versija
angļu valodā ir datējama ar
sešpadsmitā gadsimta vidu.

Latviski tulkojas aptuveni tā:
*Matej, Mark, Lūkas un Jāni,
Svētījiet gultu, kurā guļu.
Četri stūri manai gultai,
Četri eņģeļi ap galvu.
Viens lai sargā, viens lai lūdz,
Divi lai nes manu dvēseli.*

Tetramorfs mākslā un ikonogrāfijā:

- **Viduslaiku Eiropā** tetramorfs kļuva par izplatītu motīvu kristīgajā mākslā. Evaņģēlisti bieži tika attēloti ar "saviem dzīvniekiem", kas pasvītroja viņu garīgo nozīmi.
- **Pareizticīgajā ikonogrāfijā** tetramorfs ir retāk sastopams. Tas netiek bieži izmantots ikonās, kas tiek godinātas vai pielūgtas. Ikonas nav tikai mākslas darbi, bet svēti attēli, tāpēc pareizticīgie bieži izvēlas attēlot Evaņģēlistus kā cilvēkus, nevis dzīvnieku simbolos.

Tetramorfs kā Evaņģēlistu simbols

Laika gaitā šis četras būtnes sāka simbolizēt **četrus Evaņģēlistus**, katru ar savu specifisko nozīmi:

1. Matejs – spārnotais cilvēks

Simbolizē cilvēces sākotni, jo Mateja evaņģēlijs sākas ar **Jēzus ciltsrakstiem**.

2. Marks – spārnotais lauva

Saistīts ar **Jāni Kristītāju**, kura balss “sauc tuksnesī”. Lauva simbolizē Tuvajos Austrumos sastopamo savvaļas dabu.

3. Lūkass – spārnotais vērsis

Saistīts ar **upurēšanas simboliku**, jo Lūkasa evaņģēlijs sākas **templī**, ar stāstu par Zahariju. Vērsis ir tradicionāls upurdzīvnieks.

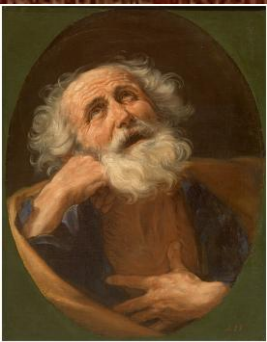
4. Jānis – ērglis

Ērglis simbolizē garīgu augstumu, jo Jāņa evaņģēlijs sākas ar majestātisku pārskatu par Dieva Vārdu:

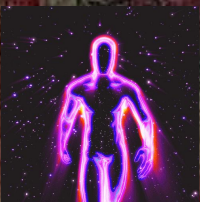
“Iesākumā bija Vārds...”

Tetramorfa garīgā nozīme

- Vienotība dažādībā: Četri simboli pārstāv dažādus Evaņģēlija aspektus, kas kopā atspoguļo Kristus pilnību.
- Kosmiskā kārtība: Attēlo četrus debespušu virzienus, četras sezonas un pasaules struktūru.
- Mistiskā nozīme: Iemieso garīgo ceļojumu no cilvēciskā uz dievišķo.

Nobeigums

- Tetramorfs ir dziļi simbolisks tēls, kas apvieno teoloģiju, mākslu un garīgumu.
- Tas turpina iedvesmot māksliniekus un teologus visā pasaulē.
- Tetramorfs ir **senais Evaņģēlistu simbols**, kas vienlaikus iemieso **cilvēka dabu, garīgumu, upurēšanu un dievišķo gudrību**. Šie simboli kalpo kā tilts starp **Bībeles vīzijām** un kristīgās mākslas vizuālo valodu.
- Jautājumi auditorijai?

Mezopotāmijas Gigantiskais Lamassu

Senās Mezopotāmijas mākslas un mitoloģijas simbols

Kas ir Gigantiskais Lamassu?

- Lamassu ir mītisks hibrīdradījums no Senās Mezopotāmijas.
- Apvieno - cilvēka galvu, lauvas vai vērša ķermeni un ērglis spārnus.
 - Simbolizē gudrību, spēku un dievišķo aizsardzību.
- Parasti novietots pie pils vai pilsētas vārtiem kā aizsargdievība.

Lamassu vēsturiskā nozīme

- Lamassu bija izplatīti Asīrijas impērijā (9.–7. gs. p.m.ē.).
- Atradās pie Nīnives, Nimrudas un Horsabadas pilsētu vārtiem.
- Tika uzskatīti par karaļa varas un dievišķās aizsardzības simboliem.
- Daudzi piemēri atrodami Britu muzejā, Luvrā un Metropolitēna mākslas muzejā.

Lamassu mākslinieciskās iezīmes

Piecas kājas, kuras rada
optisku ilūziju:

No priekšpuses –
stabilitāte, miers.

No sāniem – kustība uz
priekšu.

Detalizēti grebumi: bārdas,
spārni un muskuļi.

Simbolizē modrību, spēku
un stabilitāti.

Lamassu simboliskā nozīme

- Aizsardzība: Sargā pret ļaunajiem gariem un nelaimēm.
- Karaļa vara: Simbolizē imperatora autoritāti un dievišķo tiesību valdīt.
- Kosmiskais līdzsvars: Attēlo pasaules kārtību un harmoniju.

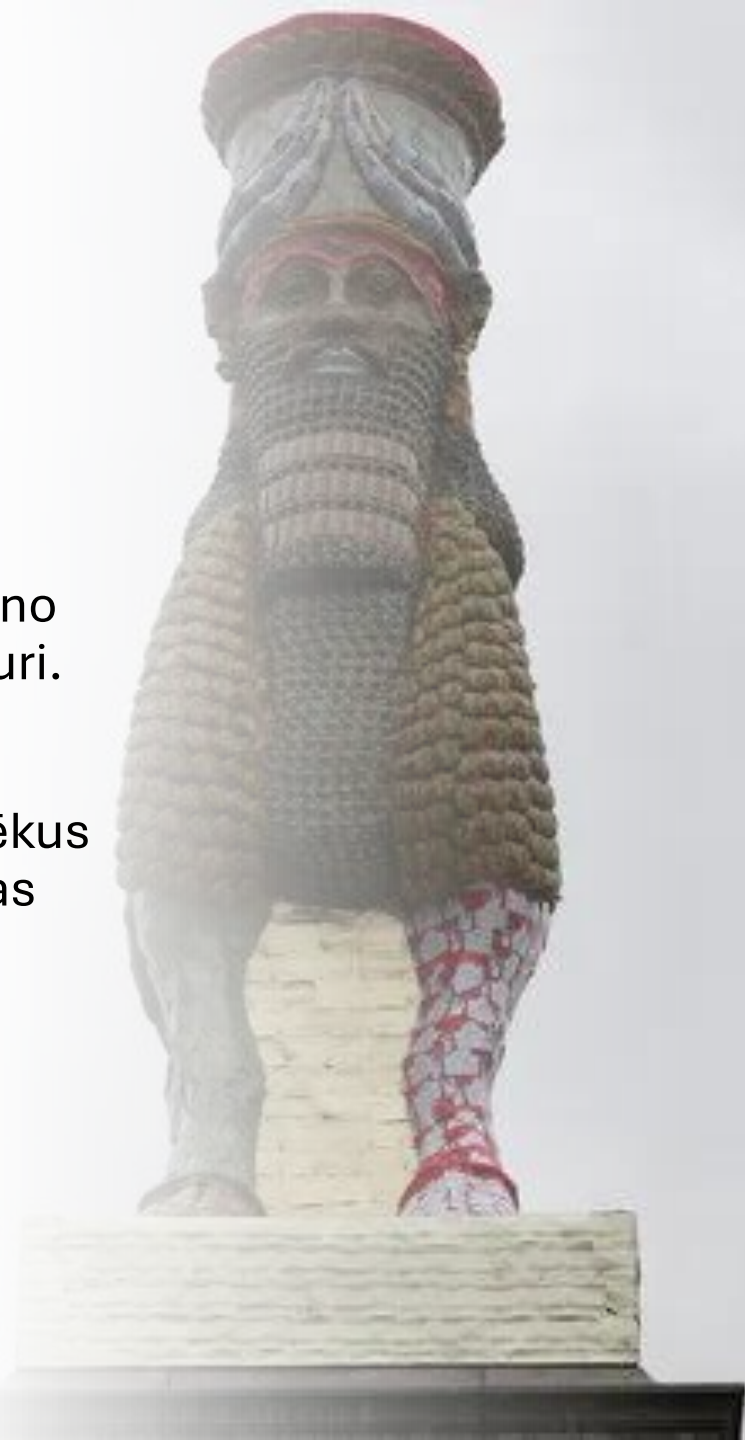

Lamassu mūsdienu kultūrā

- Kultūras simbols: Mezopotāmijas mantojuma un Asīriešu identitātes simbols.
- Atjaunošanas darbi: Pēc neseniem konfliktiem tiek veikti atjaunošanas projekti.
- Ietekme mākslā: Lamassu motīvi redzami mūsdienu arhitektūrā un mākslā.

- Gigantiskais Lamassu ir spēcīgs simbols, kas apvieno mākslu, mitoloģiju un vēsturi.
- Tas turpina iedvesmot cilvēkus visā pasaulē kā aizsardzības un spēka simbols.

Gigantiskais Lamassu un Tetramorfs: Salīdzinājums

Simbolikas un kultūras
saiknes starp Senās
Mezopotāmijas un Kristīgās
mākslas ikonogrāfiju

Līdzības starp Lamassu un Tetramorfu

- Abas šīs hibrīdās būtnes apvieno cilvēka, dzīvnieka un putna elementus.
- Abām piemīt aizsardzības simbolika: Lamassu sargā pilsētas, Tetramorfs sargā ticību.
- Kosmiskais līdzsvars: Četru elementu simbolika – spēks, gudrība, izturība un garīgums.
- Abas var atiecināt uz Debess virzienu un kosmiskās kārtības pārstāvēšanas simboliku.

Vēsturiskās saiknes un ietekmes

- Mezopotāmijas ietekme: Senās Babilonijas un Asīrijas kultūras ietekmēja vēlākās ebreju un kristīgās tradīcijas.
- Bībeles saknes: Pravieša Ecehiēla un Atklāsmes grāmatas vīzijas līdzīgas Lamassu attēlojumiem.
- Kultūras pārmantojamība: Simbolu ceļošana laikā un telpā starp civilizācijām.

Salīdzinošā tabula

Lamassu (Asīrija)** | **Tetramorfs (Kristietība)**

Aizsargdievība pie vārtiem | Evaņģēlija sargājošs simbols

Cilvēka galva, lauvas/vērša ķermenis, ērglis spārni | Cilvēks, lauva, vērsis, ērglis

Kosmiskā kārtība un pasaules struktūra | Garīgā kārtība un dievišķais plāns

Simbolizē varu un aizsardzību | Simbolizē Kristus īpašības un Evaņģēliju

Nobeigums

- Lamassu un Tetramorfs parāda, kā dažādas kultūras izmantojušas līdzīgas simbolikas formas,
- lai izteiktu idejas par aizsardzību, garīgumu un kosmisko kārtību.
- Šie simboli ir pierādījums cilvēces universālajai vēlmei izprast pasaules līdzsvaru.
- Jautājumi auditorijai?

